

STEZICE

TO 1982/83

ŠT. 3



Študijska knjižnica Mirana Jarca hrani v svoji rokopisni zbirki vse številke Stezic, le 1. številke, ki je izšla pred tridesetimi leti, na žalost nima. 30 let izhajanja je za katerikoli časopis pomembna in velika obletnica, še posebno pa za srednješolsko glasilo. Najbrž jih ni veliko v Sloveniji, ki bi imela tako tradicijo.

Ko sem prebirala stare številke našega glasila, sem spoznala tako njegovo zgodovino kot tudi življenje naše gimnazije ter življenje Novega mesta nasploh v teku 30 let. Življenje se je s časom močno spremenilo. V list so pisali mladi ljudje z vrlinami in slabostmi, pa vendar z eno skupno lastnostjo - mladost sili iz vsakega objavljenega prispevka. Stare Stezice so zato zanimive in sodobne tudi danes. Vsa leta so bile ne le ogledalo zunanje forme življenja, pač pa tudi ogledalo notranjega doživljanja mladega človeka.

V šolskem letu 1950/51 je bil na gimnaziji osnovan literarni krožek, ki je že istega leta izdal svoj literarni list Brstje, prvo glasilo, ki se je v Sloveniji pojavilo po vojni. V naslednjem šolskem letu je izšla še ena številka Brstja, leto dni kasneje, v začetku šolskega leta 1953/54 pa se je literarni list Brstje preimenoval v Stezice. Takrat je peščica dijakov z velikim entuziazmom izdajala le po nekaj izvodov Stezic, razmnoženih na pisalni stroj in zavitih v risalni list, poslikan s tušem ali šolskimi barvicami (vsaka naslovna stran je bila unikat). Šolski sistem je bil drugačen, strošji od današnjega. Odnos profesor - dijak še zdaleč ni bil tako sproščen kot danes, veljala je "hora legalis", skoraj edini vir zabave in sprostitve pa so dijakom nudile knjige in kino. Literarna skupina, ki je izdajala Stezice, je že v nižji gimnaziji poznala vso slovensko klasično književnost. Ker naj bi se z literarnimi dejavnostmi ukvarjali le odličnjaki, je ustanovna skupina stezičarjev delala na pol v ilegali. Le redki profesorji so razumeli njeno delo, sicer pa ji gimnazija ni nudila nobene podpore, celo papir za glasilo so kupovali literati sami. Kasneje se je to seveda spremenilo.

Urednik prvih števil Stezic je bil Stane Pevec, že pri Brstju pa sta kot mentorja sodelovala prof. Ivo Videli, ki je bil mentor literarnega dela, in akademski slikar prof. Bogdan Borčič. Med prvimi in zelo aktivnimi stezičarji je bil Ivan Zoran, sedaj novinar Dolenjskega lista, s katerim smo za to slavnostno številko pripravili pogovor. V Stezicah je svoje pesmi objavljal tudi prof. Janez Kolenc.

V šolskem letu 1958/59 so se Stezice iz lističa, ki je bil last literarne skupine, razvile in preosnovale v glasilo novomeških gimnazijcev. Postale so odsev kulturnega, športnega in političnega življenja na šoli, izražale so voljo šole, učencev in učiteljev ter jih vzpodbujale k delu in iznajdljivosti. Po vsebini so se nove Stezice močno razlikovale od Stezic iz prvih let. V njih so našli prostor tako šolska skupnost kot mladinska organizacija in krožki. Literatom je bila na voljo rubrika Mladi literat. V tem letu je izšlo kar 15 števil Stezic, kar je bil vsekakor neverjeten uspeh. Da pa so Stezice našle pot tudi med širšo javnost, nam dokazuje rast naklade. Zadnje številke tega letnika so bile natisnjene že v 500 izvodih. To pa je bilo več kot število učencev na šoli. Stezice sta takrat urejala Jože Gričar in Jože Sintič.

V naslednjih letih je letno izšlo od 3 - 5 števil Stezic. Stezice so bile resničen odraz življenja mladih. Rubrika Mladi literat je poleg prispevkov naših dijakov objavljal tudi prispevke mladih literatov iz drugih krajev Slovenije. Aktiven član uredniškega odbora takrat je bil tov. Milan Markelj, novinar Dolenjskega lista, ki je v glasilu objavil veliko svojih pesmi. Pogovor z njim objavljamo v tej številki. Tov. Milček Komelj pa nam je poslal pismo, ki ga objavljamo. Prikazal nam je svoje delo pri Stezicah in tudi delo na kulturnem področju, s katerim se ukvarja danes. Svoje literarne začetke je takrat v Stezicah objavljal tudi Tit Doberšek, novinar Dela.

V trinajstem letu izhajanja Stezic (šolsko leto 1965/66) je glasilo postalo skupen list novomeških srednješolcev, vendar so v njem sodelovali največ gimnazijci. Jože Kumer, takrat učenec srednje kovinarske šole, zdaj pa akademski slikar, je v tistem času skrbel za likovni del glasila. Naslovna stran te slavnostne številke je njegovo delo, opremil pa je tudi prvi del številke.

Ker je med šolami prihajalo do nesoglasij in ker sodelovanje med njimi ni moglo več uspešno potekati, so v šolskem letu 1973/74 Stezice zopet postale naša last. Takrat in v naslednjem šolskem letu jih je urejal Janez Pipan, ki ga vsi poznamo kot znanega in obetavnega režiserja. Nekaj let kasneje je v Stezicah začela svojo literarno pot tudi Lidija Gačnik, s katero se srečujemo na raznih kulturnih prireditvah in v različnih literarnih revijah.

Zadnja leta pa se zdi, kot da naše dijake literarno področje vse manj zanima. Čeprav smo učenci naše šole številčno močnejši kot pred leti, je naklada Stezic nekoliko padla. Predvsem mlajši dijaki, še posebno 1. letniki, ne kažejo pravega interesa za glasilo.

Letos smo dobili nekaj novih literatov, ki pošiljajo prispevke za vsako številko glasila, tako da malo bolj optimistično gledamo v prihodnost Stezic. Čeprav večkrat poudarjamo, da Stezice ni so samo literarno glasilo, pogrešamo prispevke krožkov in organizacij na šoli. Stezice bi le tako lahko postale resnična vez med učenci naše šole. Bile bi pestrejšje in bolj zanimive ne le za nas, pač pa tudi za generacije, ki jih bodo brale kasneje in se iz njih učile. Kultura je tisto, kar Slovence postavlja v krog vseh omikanih narodov sveta. Zato bi moralo biti v naši zavesti močno prisotno, da je na nas vseh, da ohranimo Stezice. Ne samo zaradi lepe tradicije, pač pa zaradi nas samih.

Na koncu se v imenu dijakov naše šole zahvaljujem vsem urednikom, sodelavcem in mentorjem, ki so v teh tridesetih letih skrbeli, da je glasilo živelo. Hvala tudi profesorjem in vodstvu šole za podporo in razumevanje pri našem delu. Prav tako se zahvaljujem vsem, ki so pomagali pri pripravi in izidu slavnostne številke.

Suzana Potočar,
urednica

POGOVOR Z IVANOM ZORANOM

Vse se da v poeziji naučiti, samo dvoje ne.
Ako nima tvoje oko svojih žarkov, ako nima
tvoja kri svojega utripa - nikdar ti ne bo
pesem sijala, nikdar ne bo pela.

Oton Župančič

V pogovoru z Ivanom Zoranom, bivšim gimnazijcem in enim izmed ustanoviteljev naših Stezic, sva odkrili resničen pomen teh Župančičevih besed. To sva zaslutili že prej, ob prvem stiku z njegovo poezijo, kajti v njej se čuti, da "to, kar pišem, je moja resnica".

- Tovariš Zoran, je bila "resnica" v vašem tridesetletnem ustvarjanju vedno enaka?
 - V svojih začetniških pesmih sem idealistično gledal na svet kot vsak mlad človek. Ob prvem spopadu z življenjem pa sem začel pridobivati tudi drugačna spoznanja. Kot rezultanta teh stranskih spoznanj je sledilo glavno spoznanje.
- V eni svojih pesmi pravite:

"Jaz nisem tak sad,
da bi ga vrgel
v stiskalnico
in sokove izpil,
preveč je na meni
brazgotin,
preveč se pozna,
da so me črvi grizli..." (pesem Sad)

Ali to pomeni, da je vaše "glavno spoznanje" pesimistično?

- Ne, po naravi še zdaleč nisem pesimist. Če besede zvenijo pesimistično, je to le del sveta, ki je v meni. Življenje mi je dano enkrat, zato ga cenim in se zanj borim. Ob tem so neizbežne tudi bolečine. In v teh bolečinah je veličastnost. Tudi ustvarjanje je neke vrste bolečina, saj se ob njem trga človekova notranjost. Ustvarjanje - akt samoodrešitve - izhaja iz notranje nuje.
- Ali to velja le za besedno ustvarjanje?
 - Vsak človek je ustvarjalec. Vsak ima svoja ustvarjalna področja, le da večina teh področij ne odkrije in se jih ne zaveda.
- Mnogih modernih pesmi ne razumeva. V nama ne zapustijo nobenih sledov in jih sprejemava le kot poigravanje z besedami. So take pesmi še umetnost?
 - Izrazov kot moderno in sodobno, ki naj bi izrecno označevali sedanjo poezijo, ne maram. Občutje mora biti v pesmih sodobno. To je odraz časa in okolja, v katerem pesem nastane. Zato mislim, da so mnoge starejše pesmi po svoji ideji "sodobnejše" od marsikatere današnje. Oblika pesmi pa ni važna. Pravzaprav pisanje v prostem verzu zahteva še večjo disciplino, čeprav tega ne smemo enačiti z brezvsebinskim premetavanjem besed, ki po mojem mnenju ne gre po pravi poti.

. In kakšen je vaš kriterij za ocenjevanje pesmi?

- Postavil sem si ga v naslednjih točkah:

1. doživetost
2. talent
3. prepričljivost
4. tehnična izbrusjenost
5. prostor - čas
6. avtentičnost

Veva, da napišete veliko pesmi, a ste do sedaj izdali le eno pesniško zbirko (pesniška zbirka: Ivan Zoran, Dediščina in Milan Markelj, Obrobne pesmi), pa tudi sicer se vaše pesmi pojavljajo le v Dolenjskih razgledih. Zakaj?

- Do leta 1962 sem objavljajal svoje pesmi v različnih revijah in časopisih. A nekaterim ljudem, ki so delali pri teh časopisih, je bil moj svetovni nazor pomembnejši od mojega dela. Zdaj objavljajam le v Dolenjskem listu. Želim, da bi se Dolenjski razgledi razširili in da bi se kulturno življenje v "ovem mestu poživilo. Pripravljajam pa tudi novo pesniško zbirko.

Seveda v ta kratek zapis ne moreva vnesti vsega, kar nama je dal tovariš Zoran. Vendar pa upava, da nama je uspelo prikazati vsaj obris njegove polne in globoke osebnosti.

Pogovarjali sta se Mateja Cekuta in
Suzana Potočar

IVAN ZORAN

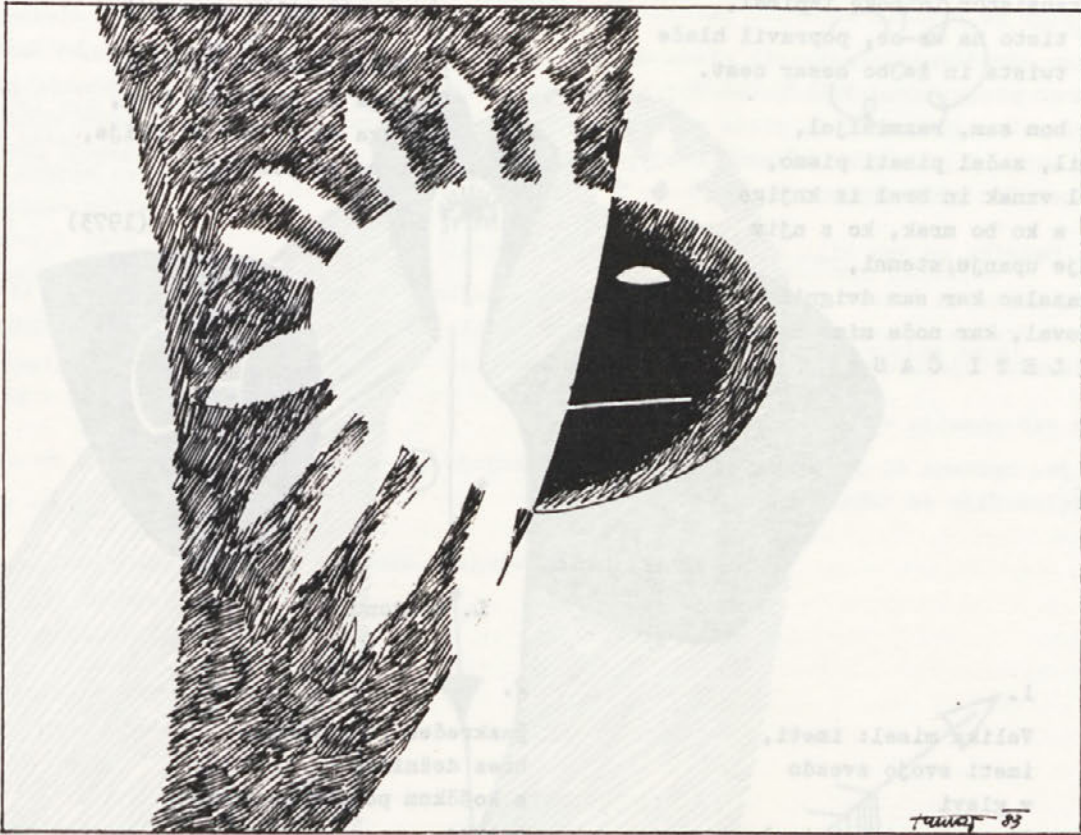
ZNANI NEZNANKI

Že mnogokrat po gladki, suhi poti,
ki sanja v senci med šepetom trav,
drug drugemu prišla sva si naproti,
ti mene ne, jaz nisem te spoznal.

Samo pogled - in dalje sva hitela
kot prej, kot nič bi ne bilo,
vsak svoje misli v srcih sva imela
in utapljala spomine s pesmijo.

In ko že dolgo sva vsak v svoji smeri
za sabo v pesku puščala sledi,
kot v snu so zrle mi nazaj oči,
šepetajoč ti mehko: "Ne zameri!"

Stezece, leto 1953/54



Tanaj 53

KVIŠKU GLAVO

ČASI

+ Tonetu M., sostanovalcu pri Ž.

Skoraj v predmestju - na križišču cest:
na desni zid tovarne i-em-ve,
na levi šest stopnic, še dvoje vrat
in jaz na divanu: s kazalcem pišem
v zatohtosobni zrak obsodbo muhi.

Vsak čas bo dve. Prišel bo Tone,
ženskar in mehanik, prižgal
transistor, vprašal: "Kaj novic?"
in že drdral: "...ta babnica (na pismo!),
a jaz sem zmenjen z drugo...greš
kam ven? Bebé igra v Krki - uh, kakšen
dekolte! - pa saj me ne poslušaj,
le kaj se grizeš zaradi tiste?
osel! - fej, pa take...ni vredno
besedí...eeeh, kvišku glavo, fant!"
Minuto, dve bo solo modroval,
vrtel transistor in roke izpiral,
opravi tisto na we-ce, popravi hlače
v ritmu twista in že bo cesar cest.

In spet bom sam, razmišljal,
se bodril, začel pisati pismo,
se vrgel vznak in bral iz knjige
elegij, a ko bo mrak, ko z njim
mi zadnje upanje stemni,
se bo kazalec kar sam dvignil v zrak
in sčrkoval, kar noče mimo nas:
P R E K L E T I Č A S I

(1963)

Jutro iz dudke pije
dolge požirke mleka,
če se mleko razlije,
nepotešeno veka.

Dopoldne važno hodi
s prvim puhom na bradi
in čevlje po zadnji modi
kaže na promenadi.

Poldne s kapo na glavi
leno iz pipe puha
poleg napisa, ki pravi,
da ni mesa, ne kruha.

Popoldne kombinira:
avto ni nov, a bodi:
moj bo, če do večera
mi kdo milijon posodi.

Večer kozarce razbija:
tega za sprideno vino,
tega zato, ker mi prija,
tega za domovino.

(1973)

VELIKA MISEL

L. Aragonu

1.
Velika misel: imeti,
imeti svojo zvezdo
v glavi
in postrani pokrivalo.
Velika misel: iti,
iti kar tako čez cesto,
kar tako, brez domišljije
pod pazduho.

2.
Razkrečen pod arkado,
brez dežnika,
s koščkom pomaranče žvečim
psovko.
Mlad parček izčeblija neumnost,
stric Aragon
reži se
iz osmrtnice.
Kakšna žalost!
Kakšna žalost! pravim,
ura pa je šele pet
popoldne.

(1983)

prof. JANEZ KOLENC

LEPA SI

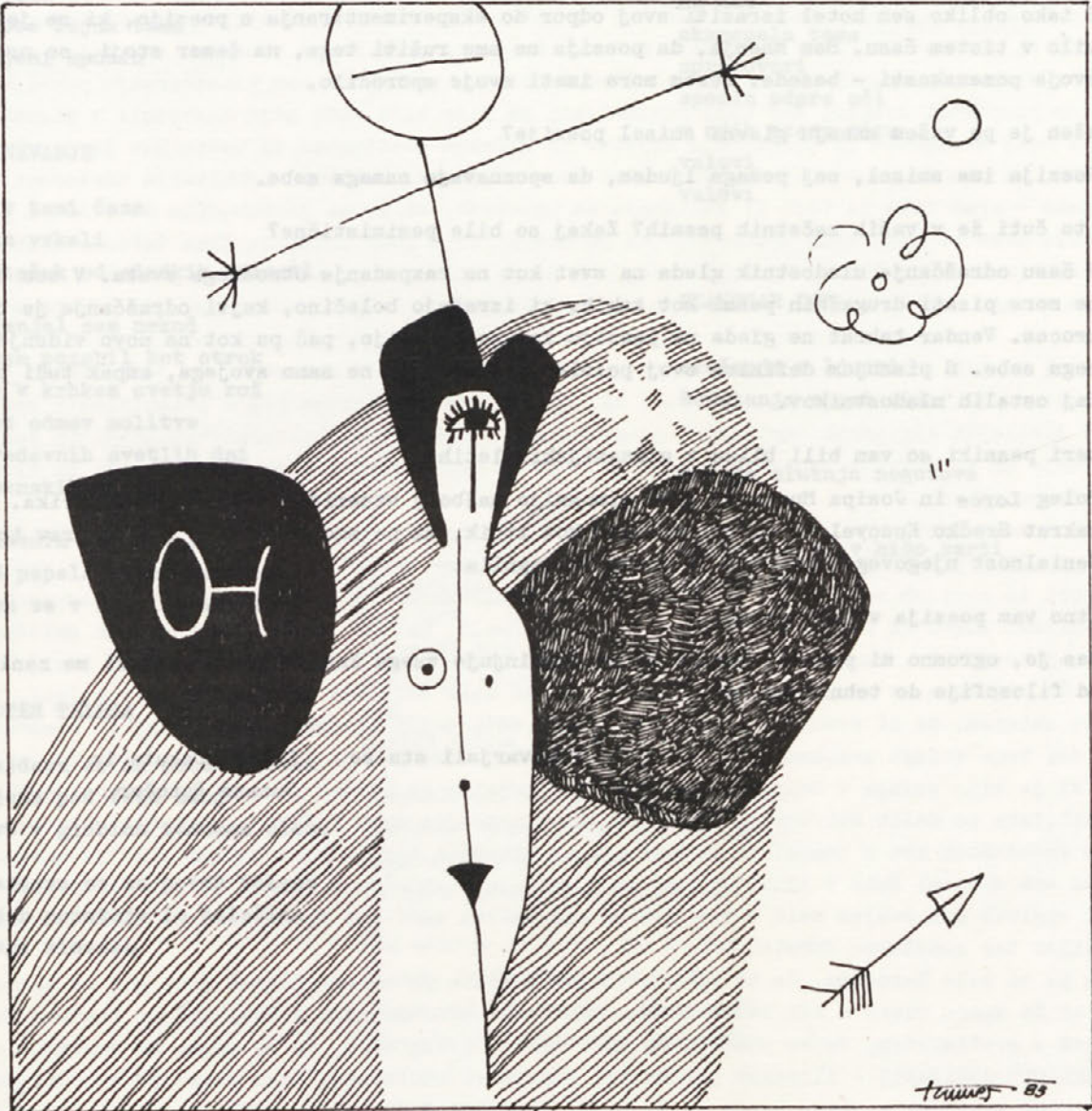
Lepa si, da me nekdanjega obupa in prevarar je sram;
dobra si, da se noči, ki sem razdajal jim moči, kesam;
ljubim te, kot slepec osvetljeni ljubi svet;
dajem vse-kot cvet, pohojen v blatu, diši v vazi spet razpet.

In zdaj vem:

Zima mora priti, da pomlad veselo spet priklje,
noč, da zemlja v sončnih žarkih sveže se umije,
in prevara, da srce se v sreči spet navriska,
bolečina kakor preša grozdje vse najdražje nam iztiska.

Nisem, draga, tega prej umel,
zdaj šele, ko bom življenje svoje
tebi in po tebi vsemu svetu
kakor šopek pomladanski v gumbnico pripel.

Stezece, leto 1955/56



NA OBISKU PRI MILANU MARKLJU

S tovarišem Milanom Markljem sva se prvič srečali na gimnazijskem kulturnem dnevu pred dvema letoma, ko je sodeloval pri pogovoru literarne skupine. Čeprav naju je pogovor takrat pritegnil, pa nama bo v trajnejšem spominu ostalo drugo srečanje z njim. Ker je bil tudi on aktiven stezičar, zdaj pa ga poznamo kot novinarja Dolenjskega lista in pesnika, sva ga prosili za pogovor. Na domenjeno mesto sva prišli s petminutno zamudo, nakar je najin sogovornik na videz očitajoče pripomnil: "Tako mladi sta še, pa že zamujata." Takoj sva občutili, da se za to šalo skriva tudi kanček resnice, kajti Milan Markelj je natančen človek.

. Vaša prva in zaenkrat edina pesniška zbirka so Obrobne pesmi.

- Da, na žalost. Že sam naslov zbirke pojasnjuje, da so to po obliki zelo preproste pesmi. S tako obliko sem hotel izraziti svoj odpor do eksperimentiranja s poezijo, ki se je pojavilo v tistem času. Sem mnenja, da poezija ne sme rušiti tega, na čemer stoji, se pravi svoje pomenskosti - besede. Pesem mora imeti svoje sporočilo.

. Kakšen je po vašem mnenju glavni smisel poezije?

- Poezija ima smisel, saj pomaga ljudem, da spoznavajo samega sebe.

. Se to čuti že v vaših začetnih pesmih? Zakaj so bile pesimistične?

- V času odraščanja mladostnik gleda na svet kot na razpadanje otroškega sveta. V tem času ne more pisati drugačnih pesmi kot takih, ki izražajo bolečino, kajti odraščanje je boleč proces. Vendar takrat ne gleda na poezijo kot na terapijo, pač pa kot na novo videnje samega sebe. S pisanjem definira svoj položaj v svetu, pa ne samo svojega, ampak tudi položaj ostalih mladostnikov.

. Kateri pesniki so vam bili blizu v gimnazijskih letih?

- Poleg Lorce in Josipa Murna je našo gimnazijsko najbolj vznemirjala Kosovelova lirika. Do takrat Srečko Kosovel še ni bil priznan kot lirik, mi pa smo odkrivali v njem prav to. Genialnost njegovega duha nas je močno pritegnila.

. Očitno vam poezija veliko pomeni.

- Res je, ogromno mi pomeni, vendar mi ne zapolnjuje vsega časa. Ogromno stvari me zanima - od filozofije do tehničnih ved.

Pogovarjali sta se Mateja Cekuta in
Suzana Potočar

MILAN MARKELJ (Iz njegove pesniške zakladnice)

PREBUJENJE

včasih pod večer
 od pričakovanja vse drhti
 tako ljubimca v uri domenjeni
 ob koraku vsakem spreleti

travam sem brat
 dreves tiha rast
 luč sveta
 svetlobe žejna tema
 prebujeni spomin

SPOMINEVANJE

seme v temi časa
 spomin vzkali
 cvet težak od sladkih žalosti

kar sanjal sem nekoč
 kar sem pozabil kot otrok
 je še v krhkem cvetju rož
 in kot odmev molitve
 iz pradavnih svetlih dni
 v jesenskih dnevih še zveni

vzplamenim zastrta luč
 izpod pepela ogenj zagorim
 in sen se v sen izpremenim

NA POTEH TELESA

ne najdeva se na poteh telesa
 nagnjena pod težo sanj
 padava v globino temnega očesa

ne najdeva se na poteh telesa
 po njih popotuje le bolečina
 večnega slovesa

ZADNJA LJUBEZEN

tonem v tvoje oči
 izginjam v tebi
 in me več ni
 samo še ocean ljubezni
 valovi
 valovi

na dnu
 okamenela tema
 spregovori
 spomin odpre oči
 v njih ocean miru
 valovi
 valovi

VSAKOGAR DOM

srečanja z ljudmi
 šepetanja skozi zid
 vse je slutnja negotova

zaklenjen si v hišo smrti
 ključa ni

PISMO MILČKA KOMELJA

Spoštovana urednica,

na Vaše vabilo, naj vam napišem kaj o zanimivostih in podobnem iz časa, ko sem aktivno sodeloval pri Stezicah, Vam ne morem povedati česa posebej zanimivega, saj nisem sodil niti med glavne usmerjevalce časopisa niti med ustvarjalce in tako pri delu za Stezice nisem imel kakih posebnih ustvarjalnih ali drugačnih dilem ali posebnih doživetij. Sicer pa Stezice v času, ko sem pri njih sodeloval, tudi v splošnem niso bile toliko izraz kakega posebnega ustvarjalnega razcveta kolikor bolj dolžnost do tradicije, preizkušnja in šola za vse, ki smo pri njih z veseljem delali in si to zaupanje končno šteli tudi za čast. Glavni urednik je bil tedaj Slavko Splichal, edini nadarjeni pesnik - vsaj kolikor se spominjam - pa Milan Markelj. Sam sem bil k časopisu pritegnjen kot risar in hkrati kot pisec bolj ali manj priložnostnih sestavkov. O svojem risanju pri Stezicah kot sedanji likovni kritik raje ne bi govoril. Ne samo zato, ker je bilo treba risati na primitivne matrice za ciklostil, ampak tudi zaradi mojega tedanjega nazora, ki mi ni dopuščal bolj sproščene poteze. Še najraje in res z veseljem sem delal portrete, ki jih včasih ob posebnih priložnostih rišem še danes, medtem ko sem ilustriranje poezije z veseljem prepuščal drugim. Nič bolj poglobljeni pa niso bili tudi moji sestavki: v bistvu so nastajali bolj mimogrede iz poznavanja dejstev in močnega sentimenta do umetnikov in domače preteklosti, ki sem se ga verjetno navzel tudi doma od očeta, velikega ljubitelja umetnosti in Dolenjske - prav tako pa tudi iz zanimanja za umetnost, ki se mi je vzbudilo že v letih pred gimnazijo prav ob risarskih spodbudah. Ko je namreč leta 1961 obiskala Ilka Vaštetova ob svoji 70-letnici novomeško študijsko knjižnico, sem jo za spomin narisal; odtlej pa sem v naslednjem letu ob raznih priložnostih risal kakih sto pisateljev in drugih umetnikov, jih nekatere obiskal doma in še pozneje obiskoval - verjetno prav toliko iz radovednosti kot iz globljih vzgibov - prebral o njih strokovno literaturo in prišel na gimnazijo z zavestjo, da je umetnost visoko nad drugimi oblikami življenja. Tako sem bil spoznan za primerne pisca prigradskih sestavkov ob jubilejih ali smrti umetnikov, o razstavah, prireditvah, kulturni tradiciji in podobnem in pozneje ob ugotovitvi profesorja Severja, češ da sem dovolj gibčen, izbran tudi za člana uredniškega odbora.

V zvezi z vsem tem pa je prav gotovo tudi moje poznejše delo na kulturnem področju, ki Vas, kot ste napisali v pismu, tudi zanima. V poznejših letih sem namreč napisal in objavil v knjigah, katalogih in revijah več študij zlasti o novejšem slovenskem slikarstvu (Lamutu, slovenskem ekspresionizmu, Jakcu in Dolenjski, Francu Ksaverju Skoli, Malešu itd.) in o njegovih splošnih problemih, precej ocen, komentarjev in predavanj, sodeloval pri pripravah razstav in žirijah in podobno. Če pogledam na vse skupaj, mislim, da se to delo bolj ali manj povezuje v celoti, iz tega pa tudi sklepam, da ni rezultat naključja, ampak tudi mojih zgodnejših nagnjenj iz mladosti. Velik del tega mojega zanimanja je bil namreč doslej usmerjen na Dolenjce in umetnike iz generacije, ki je bila zadnja v Novem mestu širše ustvarjalna in ki sem jo imel priložnost поблиže spoznati, tako po delih kot osebno. Tako se danes srečujem npr. z Jakcem, Malešem ali - do nedavna - s Podbevškom kot z znanci in prijatelji iz otroških let, mlajše ustvarjalce pa spoznavam oziroma sem spoznal šele v ljubljanskem delu svojega življenja na novo, in sem torej vsaj v intimnih vzgibih pri svojem delu s tem gotovo zaznamovan tudi kot Novomeščan in bivši novomeški gimnazijec ter sodelavec Stezic.

Seveda pa bi bilo žalostno, če bi se v petnajstih letih po maturi človek prav nič ne spremenil in če bi še danes pisal o teh rečeh enako, kot sem v gimnazijskih letih, manj z razumom in predvsem s sentimentom. Danes mislim, da mora biti - poleg tega, da se opira na razumsko analizo psihičnih doživetij - človekov pogled pri obravnavi umetnosti, tako starejše kot sodobne, seveda tudi kritičen - pogoj za to pa je tudi, da pisec tudi samega sebe prepozna in reflektira; samo tako je lahko kolikor mogoče objektivni razsojevalec, ki se zaveda tudi meja svoje dojemljivosti ter relativnosti ugotovitev. Po drugi strani pa sem seveda še vedno prepričan, da umetnosti ni mogoče spodbudno razlagati in ocenjevati brez poprejšnjega, tudi intimnega, čustvenega vživetja. Za prvo odpre človeka - vsaj po mojih izkušnjah - ravno dojemljivost

mladosti, drugo pa prinesejo poznejši študij, razmišljanje in izkušnje. Zato se pri te vrste dejavnosti največkrat izkaže, da kljub naivnim rezultatom mladostni poskusi niso bili brez smisla in zato imajo po mojem prepričanju tudi šolski časopisi v vsakem primeru svojo veljavo - tako na področju publicistike kot še precej bolj na ustvarjalnem, umetniškem polju, ki zahteva več doživljanja in talenta kot znanja in zato lahko že kmalu rodi lepe uspehe. Sodelovanje v dijaškem listu pomeni mlademu človeku preizkušnjo ter gotovo pripomore k posluhu za dojemanje umetnosti drugih. Zato lahko sodelovanje v Stezicah samo priporočam. Konkretnih nasvetov za Vaše nadaljnje delo, ki ste jih želeli, pa Vam ne morem dati, ker zadnjih petnajst let, odkar sem zapustil gimnazijo, Stezic nisem imel v rokah. Svetujem Vam lahko le to, naj se vsak že v srednji šoli čim bolj pogloblja v tisto, kar ga res zanima in za kar je nadarjen, in da naj bodo profesorji drugih predmetov pri tem kar se da uvidevni.

Čestitam Vam za tridesetletni jubilej Vašega lista in Vas lepo pozdravljam

Milček Komelj

Ljubljana, 23. II. 1983

TIT DOBERŠEK

STAREC

Ob berglji v noč tiho stopa
star mož
in pesek pod bergljo škriplje,
razjedla srce mu boleost je kot
nož,
pogled nekam predse mu tiplje.

Upognila mu starost je njega telo,
vklesala vanj brazde trpljenja,
minevajo leta - mračne oko,
in smrt ga v okove pripenja.

Kdo starec si sivi, ki stopaš v noč
šepaje ob berglji tej težko?
Odgovoril je starec, šepetajoč:
"Trpeče sem ljudstvo, človeštvo..."

CLOVEK

Če človek si,
zakaj potem zakrivaš si goloto,
če človek si,
zakaj zaklepaš misli v dno srca,
če človek si,
zakaj vztrepečeš, če jih kdo
spozna...?

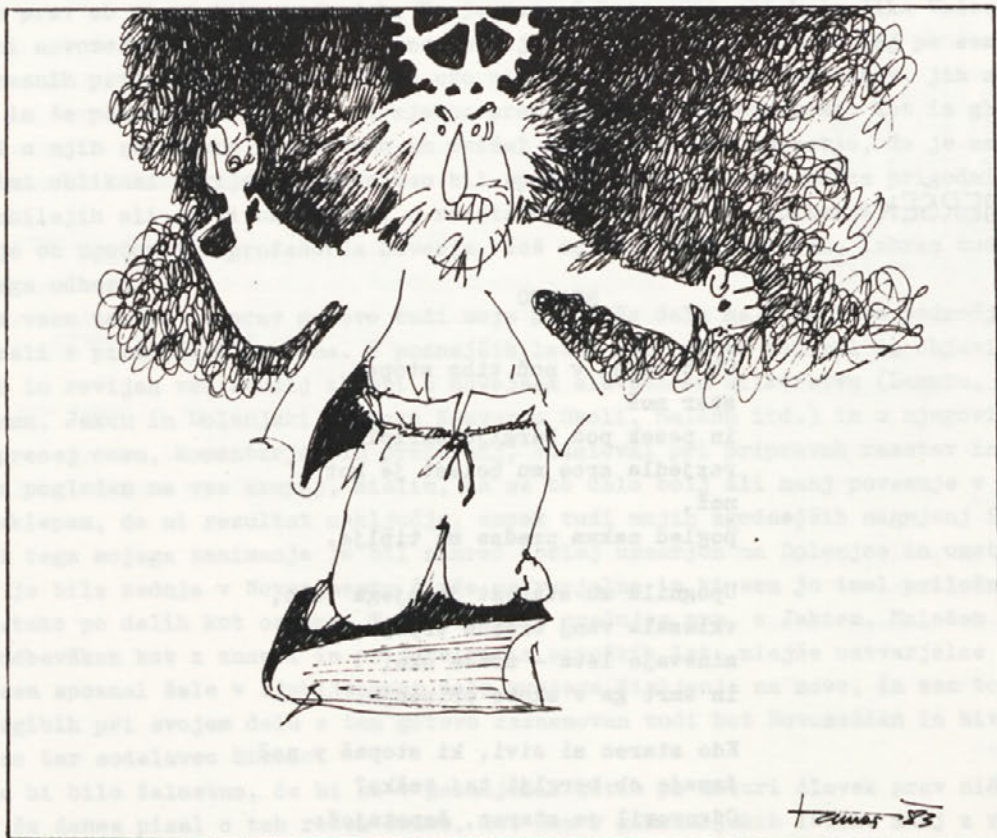
A ti?
Ti nisi človek, ti si smet bojazni,
bojazni, da te kdo morda spozna,
bojazni, da uganajo ti misli,
ki jih zaklepaš v temo srca.

Nastala morja, s tal privrele
reke,
rodila zemlja je ničvredni svet,
zvrstila leta so se v kolesju
časa,
besedo novo zasnoval je svet.

Človeštvo. Zraslo je iz zgodovine,
s krvavo voljo si utrla pot,
zatrlo delo matere je zemlje,
potisnilo naravo je v kot...

A ti?
Če človek si, zakaj potem zakrivaš si goloto?

Stežice, leto 1959/60



JANEZ PIPAN

EROS¹ - TANATOS

Srečanje z erotiko Alojza Gradnika
(Odlomek)

Nič ni v ljubezni nizko
(Elizabeth Barrett Browning)

Verz: "Pil sem te in ne izpil, Ljubezen, "ni samo pojasnilo oziroma vodilo Gradnikove erotične poezije, ampak je hkrati tudi njen idejni začetek. Pesem EROS - TANATOS, ki se začne s tem verzom, je sicer izšla v njegovi drugi zbirki (Pot bolesti), vendar ne moremo reči, da v prvi zbirki (Padajoče zvezde) ni bilo izrazite erotike, toda vseeno lahko trdimo, da je EROS - TANATOS prva filozofska substanca pesnikove erotike, pogojena s praosnovno - izrazito subjektivno svetovnonazorsko filozofijo. Ta pa zopet ni nastala spontano, sama po sebi in zato, ker je nujna, ampak le z vnaprej programiranim potovanjem skozi sebe, ne samo kot zaznavno bitje, temveč tudi kot čustveno prizadet osebek, ki iz pojma vseh svojih gledanj izlušči izraz, to je poezijo, z določenim namenom in učinkom.

Kakšna je ta filozofija? Njena prvenstvena značilnost je že označena močna subjektivna narava, ki je načelno niso mogli zlomiti še tako vabljeni in močni zunanji vplivi (panteizem, dialektika, Hegel, Schopenhauer itd.) in se tako pojavljajo samo kot nekakšni osamelci, izolirani od emocionalnih vplivov, izražajoči predvsem odbijajočo zavest vpetosti v tok dogajanja in izpostavljeni sleherni trenutek subjektivnemu preoblikovanju.

Če hočemo razumeti Gradnikovo erotiko, se moramo nujno seznaniti z bazo njegove poezije, njegovo življenjsko filozofijo. Erotika, kot sestavni del pesnikove intime, predstavlja v celotni strukturi njegove poezije nekakšno idejno nadgradnjo (superstrukturo). Kajti tako hoče filozofija. In za pojasnitev te trditve bo služil hkrati dokaz močne individualnosti Gradnikove filozofije življenja.

Življenje je samo formalna vrednota celotne duhovne eksistence, ki niti s porajanjem ljubezni ne more nadvrednotiti ostalih komponent. Kako je življenje pravzaprav nizko, kakšno razočaranje je, celo - ponižanje!

Življenje moje - z neba zvezde padajoče.
Iščem pot in hodim v mrak iz mraka.
Kakor jadro sem, ki k bregu hoče
se vrniti in zastonj na veter čaka.

To je prikaz življenja kot bivanja na valovih, ki te neprestano premetavajo in ti s svojimi sencami pljuskuje v obraz. Zato sledi nujno razočaranje. Kajti vse, kar je človek nekoč sanjal in pričakoval, da bo srečal, ko bo prišel do naslednjega obzorja, se je s tem spoznanjem podrl in praktično razblinilo v Nič.

Kje je, o mladost, kar si imela?
Kje je, o mladost, kar si hotela?

Nekoč so bile sanje in je bila volja, zdaj pa je edina volja samo še podzavestna težnja k smrti.

Zdaj, ah, vem - kar se ne reši v zore
iz mraka, kar išče cilj in ga ne more

¹ grški bog ljubezni; tu je izraz posplošen na ljubezen.

najti - ti zagrneš v svojih valov prt
in da samo ti si cilj, šepetajoče
mu poveš in pelješ v svoje dvore - Smrt.

Tako pridemo do osnovnega odnosa Življenje - Smrt (Bios - Tanatos), ki slednjega vrednoti kot najvišjo duhovno stvarnost in edino možnost spoznanja prave Resnice, ko zaslišiš ironični šepet, "da samo ti si cilj", hkrati pa tudi izključenost novega življenja, kot bo razvidno pozneje.

Od tu pa lahko gradimo naprej. Vrnimo se spet k pesmi EROS - TANATOS:

Pil sem te in ne izpil, Ljubezen.

Ko duhteče vino sladkih trt

vžil sem te, da nisem bil več trezen

in da nisem vedel, da si Smrt.

Prva dva verza z globokim notranjim razočaranjem, ki še vedno kaže na določeno mero žalosti za izgubljenim idealom (vero v Življenje), izražata nov odnos - Bios - Eros. Ljubezen je vrh Življenja in v kaosu nevednosti se ti zazdi, da višje vrednote ni mogoče doseči. Toda - "vžil sem te, da nisem bil več trezen" - Eros prevpije realne možnosti lastne moči in širine, ki v Biosu - takem, kot se kaže - nikakor ni več mogoč. Bila je potrebna pijanost, skrajna mera omamnosti in nezavedanja, da si za trenutek lahko padel v objem Njenih globin, ko niti nisi vedel, da so Njene. Šele tedaj si spoznal pravi cilj. Bios - Eros - Tanatos!

Obstaja torej nek višek v praznini Bios - Tanatos, to je Eros (Ljubezen). Toda javlja se kot taka samo v mladosti, večji del človekovega življenja je brez nje, se pravi, je prazen.

Kje je, o mladost, kar si imela?

Kje je, o mladost, kar si hotela?

Mladost je imela Ljubezen, hotela jo je ohraniti tudi za naprej. Šele sredi Življenja plane klic iz njega: kaj si nekoč imel, kar se ne bo nikoli vrnilo. Ko bi še enkrat mogel HOTETI. Samo HOTETI!

Zrl sem v strašne teme tvojih brezen:

in ker je pogled moj bil zastrt,

od bridkosti nisem vedel, Smrt,

da si najskrivnostnejša Ljubezen.

Iz Tanatosa ponovno sledi Eros. To je višek strukture, je cilj pojmovanja, pa tudi končni cilj in v bistvu sreča. Sreča v tem smislu, če najdeš v sebi možnost za ugotovitev njene realne eksistence.

To je bistvo Gradnikove filozofije kot vodila njegovega pesniškega izraza. Iz same strukture Bios - Eros - Tanatos - Eros sledi močno dejstvo, da ljubezen ni samo vrh njegove izrazne moči v smislu namena podajanja, ampak tudi tisti varljivi trenutki njegovega življenja, ki mu venomer v podobi spominov odvrtačo vero v poslanstvo Življenja kot duhovne vrednote in kot cilj spočetja. V pesmi SPOMINI pravi:

"Gad spomini so, ki piči.

Nepozabljeni mrlič

src ne nehajo nam gristi."

Brez dvoma je glavni poudarek te misli na njegovih mladostnih ljubezenskih razočaranjih, katerih lepote in njegove sočasne vere ni moč pozabiti. Hkrati so to "nepozabljeni mrlič", ki "src ne nehajo nam gristi", se pravi, da bo šele v smrti spet nastopila združitev, kajti spomini so klic iz grobov in v tem primeru nenehno opozarjanje na del tvoje krivde za ločitev.

Teh nekaj grobih zaključkov naj bi predstavljalo uvod v razumevanje Gradnikove intimne erotike, javlajoče se skozi vse obdobje njegovega umetniškega ustvarjanja kot boleč klic ranjene duše, hrepeneče po bližini in omami. S ten je postavljen temeljni kamen, osnova, iz katere vse izhaja in kar v bistvu vse je. Posamezne nianse so samo določeni trenutki čutnega izbruha in negotovosti v prepričanju. Bistvo vsake Ljubezni je prelitje v Smrt, kjer je s ponovnim zlitjem potešeno hrepenenje, ali pa se le-to stopnjuje do take višine, da se samo po sebi prelije v sen sreče.

LIDIJA GAČNIK

ISKANJA

Sonce se je poljubilo z nebom. V krvav pajčolan se tihotapijo temne sence. Meglice plešejo pesem teme. Svetloba umira. Še enkrat visoko dvigne glavo. Iz medlega očesa pade žalostna solza. Bolečina se spremeni v roso. Temne roke jemljejo. Svetloba spusti trepalnice.

Večer. Sveža tišina. Silhueta na asfaltu. Ni se še zlila z nočjo. Kapljice upanja in kapljice verjetnosti so še v ravnovesju. Oči v podzavesti iščejo pozabljeno svetlobo. Koraki so lahki, noge tečejo za hrepenenjem. Roke se dvignejo, drgetajo pred obrazom. Temna slutnja v praznih očeh. Razpeti prsti na obrazu. Skozi reže padajo solze. Dotik omaja ravnovesje. Upanje je odšlo s slutnjo. Senca se zliva z nočjo. Stopam počasi. Ne smem raniti asfalta. Stopinje bolijo. Vsak korak lahko sproži nemo padajoče solze. Zlijejo se v školjko. Dotik jo lahko rani. Boleča kaplje pa počasi zrastejo v reko. Lahko te odnese daleč. V kraj brez bolečin in zavesti. Spremeniš se v drobno kapljo. Obstajanje se preobrazi v začetek, ki ne bo nikoli nekaj. Oči še zadnjič poljubijo asfalt, se dvignejo proti nebu. Prepoznajo roke. Drobne kresnice se prižigajo v daljavi. Tople meglice plavajo med resničnostjo in iluzijami. Veter prežene strah. Govori o svetlih daljavah, o neusliškanem hrepenenju. Hladno zaveje in zaplava daleč. Za novimi iskanji. Z vsakim korakom sem bliže trepetajočim lučkam. Samo še korak. Plašna stopinja na asfaltu. Pričakovanje v očeh. Roka seže za svetlobo, prijela jo bo. Kresnica se v zadnjem hipu izmakne. Še en korak. Roka zgrabi v prazno. Prsti krčevito stisnejo nič. Praznina. Zakaj jočeš, asfalt? Trenutek se spremeni v večnost, večnost v hladno tišino. Koraki se ustavijo. Ne grem naprej. Vsaka stopinja prinese novo razočaranje.

Soj žarometov prihaja s hitrimi nogami. Strah me je svetlobe. Tema, odnesi me. Svetloba se ustavi. Senca v vratih. Besede bolijo. Tema, asfalt, veter, kje ste? Pomagajte popotniku. Noge najprej ne občutijo ničesar. Potem pa senca pretrga vračanje k neobstajanju. Roke sežejo proti meni. Še malo... Trenutek je pretrgan. Noge tečejo, usta grabijo za zrakom. Težka bolečina v prsih. Strah v vlažnih očeh. Zavijem z asfalta. Prisluhnem noči. Vse je mirno. Le veter poje žalostinko hrepenenja. Zaprem se vase in prisluhnem neizpeti pesmi v sebi. Kaplje upanja padajo. Pobožajo kamne in se izgubijo v blatnih lužah. Svetloba je še daleč. Stopinje so se oddaljile od svojega cilja. Velika kaplja nemoči pade na roke, ki niso več moje.

Hladno zaveje noč. Zaprtih oči odidem za soncem, ki ga že dolgo ni več. Zakaj jočete, trave? Ste tudi ve izgubile svojo svetlobo? Hladni koraki v noči. Kamni jočejo. Moje stopinje niso več samomoje. Pohodila so jih stopala težka, kot konec. Bojim se korakov. Raje sem sama s svojo samoto. Samota boli, a ne prinese sprememb. Koraki pa se lepijo name. Odzvanjajo globoko v meni. Tečem. Spremlja me hlipanje trav in slutnja vetra. Ne slišim več stopinj. Toda to ni olajšanje, ampak praznina. Spet sem izgubila del sebe. Bolečino zagrnejo drevesa. Na vlažna tla pade kaplja olajšanja. Spet lahko upam. Spoznanje pa se spremeni v upanje - že z rojstvom obsojeno na smrt. (Rada bi bila ptica). Čar trenutka je uničen. Veje se spreminjajo v ogromne roke. Skrčeni prsti segajo proti meni. Tipam v zadnjih sledeh obstajanja. Pot v odhajanje pretrga svetel žarek. Iztrgam se prividu.

Stopinje se približajo svojemu cilju. Morda bodo dosegle igro vedno novih iskanj - življenje. Mojo svetlobo. Za koliko trenutkov?

Stezece, šol.leto 1977/78

IZSEK

Veter hlipa
 spomini jočejo
 trave s poševnimi glavami
 sanjajo
 v sonce gleda upanje
 na majavih nogah
 solza na licu umre
 še preden se rodi
 zakaj sem ubila travo.

SEM

bilka na razpotju iskanj
 slutnja dotika tvojih rok
 praznina deževnih popoldnevov
 kaplja iskalka
 izgubljeni žarek svetlobe
 neizpolnjeno pričakovanje

Stezece, šol. leto 1977/78

IRENA GRAHEK

ISKANJA

Jaz pa se iščem povsod.
 V zeleni travi, ki bo požgana,
 v rdečih črtah, ki bodo zbrisane,
 v modrih očeh, ki se bodo zaprle,
 v belem nasmehu, ki bo izginil,
 v kristalnih solzah, ki se bodo posušile,
 v črnem dnevu, ki se bo rodil,
 v sivem pesku, ki se bo zdrobil,
 v rumeni svetlobi, ki bo zalila svet.
 Nisem se še našla v barvah,
 mogoče pa sem črno - bela.

Leto 1980

MOJE DLANI

moje dlani so
 odprte
 krvave
 ti jih poljubljaš
 kot da hočeš
 vsrkati vase
 del grenkosti
 iz vlaken
 mojega telesa
 moje dlani
 čiste in bele
 te božajo
 kot da hočem
 vtihotapiti vate
 mir in nežnost

Stezece, šol. leto 1981/82

DANES STEZICE DANES STEZICE DANES STEZICE DANES STEZICE DANES STEZICE DANES STEZICE DANES

MILICA SELEVŠEK

Želim biti zvezda,
zvezda na poletnem nebu.
Nočem biti najsvetlejša,
hočem le prostor zase.

x

Stopam v bodočnost.
Vrata so mi široko odprta.
Cesta je videti gladka.
Železna, visoka vrata...
Ko se ozrem nazaj,
se zavem, da so zarjavela!

x

Vse se izgublja v gnevu
enoličnosti.
Bol mine,
radost splete svoje
tanke mreže.
Neumnost se prepleta
z novimi odkritji.
Zanemarjenost vsakdana
vedno znova
priplava na površje.

x

Staro upognjeno drevo,
ki ne verjame več
v moč sonca.
Okoli njega mlada,
vitka drevesa,
ki dvigajo glavo
visoko v zrak.
Svoje roke stegujejo
proti sosedu in
se mu rahlo nasmihaajo.

Staro upognjeno drevo;
okoli njega mlada,
vitka drevesa -
sonce pa sije
med krošnj
vsem enako.

x

Na razvalinah moje biti
so pognali rdeči tulipani.
Srčkajo me, izčrpavajo me.
Bohotijo se v svoji nezreli moči.

x

Zopet ista budnica,
zopet isto jutro,
napolnjeno z oddaljenim
bobnenjem, kriki.
Jaz, napol požgano drevo
z mrtvim truplom
na rokah.
Zaman čakam že toliko let,
da bi moje brsteče
listje dočakalo pomlad.

x

Sadili so.
Toda kal se je
vedla dokaj čudno;
ko so jo opazovali,
se je manjšala;
ko so jo poskušali zatreti,
se je bohotno vzpenjala k nebu.

Kam s to kaljo?

Ne opazuj je, človek!
Pusti jo, iz majhnega
vedno zraste veliko.

x

Človek je umazan,
nestalen.
Vendar sredi
črnega črno ne pride
do izraza.

ALENKA MATJAŠIČ

Mini komedija

(ali lahkoten poskus orisa malomeščanov)

Osebe:

Zarnikova

Zarnik - njen mož

Milica - njuna hči

Kadunčeva

Kadunc

Roman - njun sin

Povezovalc

Mesar

1. Dejanje

I. PRIZOR

(Pri mesarju stoji Zarnikova za pultom in postaja vedno slabše volje.)

Mesar (obupano): Še kilo govedine, draga gospa? Kje pa naj staknem govedino? Še svinjine ni, komaj da je malce teletine ostalo.

Zarnikova (očitno razdražena): Saj to je grozno...! No, potem mi dajte pa lepega in kar dobro rejenega piščanca.

Mesar (zmigne z glavo): Nimamo. Mogoče naslednji teden...

Precej rejena ženska z napol prazno košaro: Pol kile pljučk bi rada, pa...še...

Mesar (že kar mehanično, saj se je ta stavek naučil z mnogokratnim ponavljanjem):

Nimamo, oglasite se čez teden dni, morda se bo takrat kaj našlo. (Se obrne k drugi stranki in jo vpraša kar pretira o ljubeznivo): In s čim smem vam postreči, milostljiva gospa?

Zarnikova (se namrdne. Očitno je že kar slabe volje.):

Nimamo tu, nimamo tam, ni tega, ni onega, ...

(gre mrmljajoče proti vratom, pri tem pa jezno maha z rokama. Tako razburjena zapusti prizorišče.)

- x -

Medtem ko pomočniki pripravljajo oder za drugi prizor, stopi v ospredje povezovalc. Pridruži se mu še Zarnikova in stopi nekam ob stran, tako da jo vsi gledalci še lahko vidijo. Le-ta se postavi v zanjo značilno pozo in otrpne. (Ne sme se premakniti, dokler se ne začne 2. dejanje.)

Povezovalc: Tovarišica Zarnikova (na ušesa vam povem, da raje sliši, če jo kličete gospa Zarnikova) je precej trmoglava ženska in bolje za vas bo, če z njo ne boste imeli prav nobenih opravkov. Poleg tega rada spletkari, in če ji ne uspe tu, oh, nič hudega, že začne kakor neutrudni pajek spletati novo mrežo, da bo koga ujela vanjo. Rada ugaja (rekel bi še, da je to vsem ženskam všeč.), poleg tega pa izredno spretno prikriva svojih štirideset let... Ali sem že omenil, da je njena šibka točka opravljanje? Kaj mi je to sploh potrebno poudarjati??!

II. PRIZOR

(Ko Zarnikova zapusti trgovino, sreča na ulici svojo sosedo Kadunčevo, ki s sinom nakupuje. Ženski se pozdravita, kakor da se že dolgo nista videli. Kmalu steče pogovor.)

Zarnikova: Moja draga sosedica, vas pa že res dolgo nisem videla. (V enem mahu) In kako postavnega sina imate. Joj, kam čas beži! Kaj ste že slišali, da je doktorica padla v nezavest, ko je spoznala, kdo v resnici je Praznikar?

Kadunčeva (močno presenečena): Ne!!!

Zarnikova (hitro, da ji ne bi kaj ušlo): Pa Mraznikova, kaj, tako mlada, pa ima že otroka na grbi!

Kadunčeva (še bolj presenečeno, z dolgim, razteglim ne-e-e): Ne,-e,-e! Saj to ni mogoče, Kaj pa...

(Pogovor se odvija naprej, ženski govorita čedalje bolj potihlo, tako da gledalci lahko kmalu vidiijo le še mahanje njunih rok. V ospredje stopi mlad, simpatičen fant. To je Roman. Glavo obrača nekam vstran, zasanjano pogleduje, iz ozadja pa se zasliši čisto tiha melodija.)

Roman: Kakšen prodoren pogled... Uf, sem pa res reva. Enostavno bi šel k njej in ji rekel... Ah, ampak kaj, ko je mama zraven. Le kdo me je prosil, da sem šel z njo v mesto...

(Spet zaslišimo energičen pogovor dveh razburjenih žensk.)

Kadunčeva: Praška ni, kave ni, dobro, da sem jo dobila kilogram iz tujine.

Zarnikova: Kaj to, danes sem bila pri mesarju. (Razdraženo) Nič, ne tega, ne onega, absolutno nič. In veste kaj...

(Zopet se pogovor utiša, a roke mahajo po zraku še naprej.)

Roman (še vedno stoji korak, dva pred njima. Kot da ju ne sliši, nadaljuje): Oh, Milica je res prijetno dekle, s svojim rahlo zavihanim noskom in dvema kot oglje črnima očema...

Kadunčeva: Saj ste slišali, mar ne? Joj, kakšna je današnja mladina! Ja, kdo bi si mislil... (Proti sinu) No, Roman, pojdiva!

- x -

Na odru ostaneta le Kadunčeva in njen sin, oba otrpneti.

Povezovalc: No, pa smo se seznanili še s Kadunčevo in njenim sinom. Roman se mi zdi kar prijeten fant, čeprav nosi očala in hodi na gradbeno šolo. Se mi pa dozdeva, da je revež do ušes in čez zaljubljen. Kar se pa tiče njegove matere... Kaj ne bi raje vprašali njenega moža??!

Povezovalc stopi stran, reflektorji pa osvetle prihajajočega Kadunca, ki nosi v rokah ženske copate. Pred luči stopi tudi Kadunčeva, ki se očitno obnaša precej gospodovalno nad svojim možem.

Kadunc: Dragica, kako si preživela dan? (Pred noge ji postavi copate in ji pomaga sleči plašč.) Kosilo te že čaka...

Kadunčeva: Si prinesel kruh iz trgovine?

Kadunc: Da, draga. Mimogrede iz službe sem skočil še v trgovino...

Kadunčeva: Joj, kaj pa darilo za Mraznikarjevo, joj, revica, no, si ga kupil?

Kadunc (uslužno): Seveda, draga!

Kadunčeva: Pametno, pametno. (Kar naenkrat vzkipi) Pomisli, taka smrklja pa ima že otroka. Le kako sta jo starša vzgojila. Sicer pa ni čudno, že tri leta sta ločena, ampak živita pa še vedno skupaj. Groza! Kaj pa ti misliš? (Hitro pristavi) E, sicer pa to tako in tako ni važno, kajne?

Kadunc: Seveda, draga. (Prav počasi in omahljivo) Veš, ... , ...mislil sem, ... mislil sem ti predlagati... (Hoče nadaljevati, a ga rezek glas njegove žene prekine.)

Kadunčeva: Ja, saj vem! Bova zjutraj nadaljevala. Sedaj sem tako utrujena, cel dan sem garala kot živina.

(Odideta)

2. Dejanje

I. PRIZOR

(Prizorišče je dokaj prostorna in malce kičasta dnevna soba. V središču pozornosti stoji miza, okoli nje pa so razvrščeni stoli. Na enem izmed njih sedi Zarnik, z nogami na mizi, s pipo v ustih in s časopisom v rokah. V sobo vstopita Zarnikova in Milica, obe sta obloženi z vrečkami.)

Zarnikova: Uf, ... sovražim sobotna nakupovanja!

Zarnik: Sir, si dobila sir?

Zarnikova: Hja, (posmehljivo) sir, kje naj ga pa staknem, ljubi moj mož?! Me pa res zanima, kje živiš?! Če naredim atentat nanj, ga ne bom dobila, pa pika!

Milica (malce previdno): Kadunčevo, praviš, si srečala v mestu...

Zarnikova: Oh, saj res (proti možu). Pomisli, srečala sem Kadunčevo in veš, kaj mi je rekla, (s povzdignjenim glasom) ja, rekla je, da je dobila kavo iz tujine. Ja, pomisli, iz tujine, saj potem pa ni čudno, če naše gospodarstvo propada!

Zarnik (nezainteresiran): Ah, daj no!

Zarnikova: In veš, kaj mi je še povedala! Groza. Rekla je, da je Mraznikarca dobila otroka!

Zarnik: Ta stara škorpeta? Ah, daj no, pa res vse verjameš...

Zarnikova: Ah, ne stara, mlada, tisto mlado jagnje, njena hči. Oh, ti moj butelj, vedno kaj zamešaš! Pomisli, tako mlada, pa je že zapečaten za vse življenje. In komaj če je dve leti starejša od naše Milice? Ja, vsekakor mora biti podobne starosti kot Roman.

Zarnik: Roman?? (Premišlja in se v trenutku spomni) Ah, da, Kadunčev.

Zarnikova in Milica (v en glas): Da!!

Zarnikova (očitajoče proti hčeri): Kaj se pa ti vtikaš?
(Proti možu) Nekam sumljiva se mi zdi. Le poglej jo, saj je taka, kot da bi plavala v oblakih. (Proti hčeri) Da mi ne napraviš te sramote. Pomisli vendar, saj bo fant končal le gradbeno šolo. Ja, kaj pa bo iz njega?

Milica (precej očitajoče): Mama! (Energično se obrne in odide s prizorišča)

(Zarnikova in Milica se odstranita z odra, reflektorji osvetle prihajajočega povezovalca. Zarnik otrpne.)

Povezovalc: No, pa smo se srečali še z Zarnikom. Seveda, najprej dame, bi rekla njegova soproga. Kako naj ga vam predstavim? Hja, v vsaki stvari je poprečen, nikjer ne izstopa. Ne zanima ga ne to ne ono, skrajno nezainteresiran tip, bi pripomnila Milica. Ampak o očetu se vendarle ne govori tako!

II. PRIZOR

(Drugi prizor se odvija pri Kadunčevih. Medtem ko je povezovalc bral svoje sporočilo, so statisti malce spremenili prizorišče. Pri Kadunčevih je položaj ravno obraten. Kadunčeva sedi za mizo in sreba popoldansko kavo, njen mož pa s privezanim predpasnikom briše posodo. Romana ni v sobi.)

Kadunčeva: Hja, kako naj mu to povem? (Očitajoče proti možu.) No predlagaj kaj, končno si mu pa ti oče!

Kadunc: Hm (razmišlja). Mu bom pa povedal, če ti tako praviš. Midva, moška, se bova že pogovorila: iz oči v oči. Končno je pa Milica čisto v redu dekle.

Kadunčeva: Seveda, seveda (zasanjano), pa na gimnazijo hodi. Njena mati pravi, da bo potem šla na medicinsko fakulteto... Hja, doktorica... To bi bila lep par.

Kadunc: Pa če je Roman ne mara?

Kadunčeva (vzkipi): Ne mara?!! Kdo bo pa njega vprašal! (Spet zasanjano) Gospa doktor, kaj praviš, kako se to sliši?

Kadunc: In Milica?

Kadunčeva: To stvar bom že jaz uredila, zato se ti nikaner ne mešaj v to. Sedaj pa utihni in pobriši že enkrat to nesrečno posodo, Roman prihaja.

Roman: Zdravo!

Kadunčeva: Ja. (Očitajoče pogleda moža in močno pogrkuje.)

Kadunc (počasi prične): No, Roman,... Sedaj si že velik in,... no, ne mislim, da si prevelik, saj nisi ravno zelo velik, ampak... (Utihne pa spet začne) Veš, mislim, oziroma hočem reči, ...pa, ...Milica, saj jo poznaš ali ne?

(Ves čas se Kadunc obrača proti ženi, da bi mu le-ta pomagala iz zagate.)

Roman: Milico? (se nasmehne.) Grem v sobo, moram še nekaj postoriti. (Odide.)

Kadunčeva (ogorčeno): Vidiš, vse si pokvaril, kakor je tvoja navada. Kaj se pa rineš, raje bi vso stvar prepustil meni. Uf, pa tak oče...
(Jezna zapusti prizorišče.)

- x -

3. Dejanje

(Zopet smo na ulici, kjer se srečata dve stari znanki, Kadunčeva in Zarnikova.)

Kadunčeva: Ja, tako pa ne bo šlo naprej, draga moja.

Zarnikova: Na kaj namigujete?

Kadunčeva: To prav dobro sami veste!

- Zarnikova: Da vas ni sram, take opolzlosti očitata meni. (Vse bolj povzdigne glas.)
In to meni!
- Kadunčeva: No, ne razburjajte se zaradi takih malenkosti, no.
- Zarnikova: Malenkosti! Vi temu pravite malenkosti. (Kar lovi sapa) Vam je pač lahko, vi imate kavo, prašek in kje ste vse to dobili, če vas smem vprašati...? V tujini!
- Kadunčeva: No, pomirite se... Če želite, vam lahko posodim malce kave. (Negotovo) No, res je imam malo preveč... (Hitro doda) Pa tudi praška vam lahko dam. E, saj niste več jezni, kajne?
- Zarnikova: No, saj nisem tako resno mislila, ..., veste...
- Kadunčeva: Vas že razumem...
- Zarnikova: Ja. (Ji je malce nerodno.)
- Kadunčeva: Ja.
- Zarnikova: Saj pravim, ja...
- Kadunčeva: Hm. (Kar naenkrat ostrmi in pokaže s prstom na drugo stran ceste, kjer se objeta sprehajata Roman in Milica.) Saj sem vedela. (Ponosno) Kako lep parček...
- Zarnikova: Ja, pa sta res. (Kar naenkrat jo nekaj preblisne.) Saj to je vaš Roman. Gospa, spet ste mi nekaj novega zakuhal. Ta vaš Roman, ubogi otrok, revež se mi kar smili, saj ima tako slabo vzgojo... Vzgoja pa je, jasno, odvisna od staršev.
- Kadunčeva (se kar trese): Da mi pri priči nehate!
- Zarnikova: Neham, ja, draga gospa, kaj nočete slišati resnice...
- Kadunčeva: Višek! To je že višek!
- Zarnikova: Vam je lahko vpiti višek, ko pa imate celo klet napolnjeno s pralnim praškom. Ja, vi že lahko vpijete, višek...

(Tako prepirajoči zapustita prizorišče. Še zadnjič se na oder povrne povezovalc.)

- Povezovalc: Tako smo končali z našo igro. Pravzaprav še ni čisto končana, kajti taka stvar se nadaljuje v neskončnost. Vsak dan prinese nova dejanja, nove prizore, vnaša nove osebe, nove stvari, probleme in dogodke, ... In prav zaradi tega igra nima končnega prizora, saj je bil to le izsek iz življenja ljudi, kakršne morda poznate tudi vi...

- KONEC -

DUŠKA VRANIČAR

OBSERVATORIJ ŽELJA

viktorijansko je pogledal
in podrl vse rekorde
za vogalom prostitutke plešejo
plemenski ples
on pa se ne more odločiti
naj kaj reče
ali naj gre dalje

ves čas že hodi v krogu
ko bi vsaj delal spiralo
tako pa me spravlja ob živce

nekomu je ukradel razmišljanje
zato se zdaj utaplja
na taboru
ga je zapadla vročica
taval je med barvami in spomini
in nekega lepega dne
se bo razblinil

IN DA IN NE IN ODPRETI OČI

utapljanje v hladni svili
bolje je ne odpreti oči
ljubimka kleči pred božanstvom
ponižnost v prostoru
in luč
in v kotih
stene mokre spolzke
kaplja za kapljo
skozi večne prošnje za dež

obrat a še vedno je bolje
ne odpreti oči
v hladni svili lepotica
bela prosojna polt
me vabi
a jaz sem daleč stran
in prisluškujem
babičinim samogovorom

še vedno je bolje ne odpreti oči

PLAVO IN KREM

v beli utesnjenosti skače
z žogo med nogami
in pozablja
da je jutri nov dan
skelet v njegovem grlu
iz globine prodre zadušljivost
grom na sivi površini
krem in plavo
je nenadomestljivo pogrešljivo
spoznanje med štirimi
minevanje
polž na polici je strašno
zakrivljen in sluzast
prijetno
toplo
nepozabno
nepogrešljivo
krem in plavo

SONJA NEMANIČ

Svet starcev

Mrko, sivo poznopoletno popoldne se je nagibalo proti večeru. Zgodaj se je mračilo, saj je bilo nebo prepredeno s temnimi, kopastimi oblaki, iz katerih se je vsake toliko časa izlilo in dodobra namočilo naključnega mimoidočega. Sicer pa je bilo le-teh malo v tej borni kraški vasici.

To je bil svet starcev, izpitih Kraševcev, ki so se vse življenje borili z naravo, s kame-njem in bornimi zaplatami rodovitne zemlje, ki je bila vedno skrbno obdelana. Leta pa so tekla dalje; nekdam krepke in močne roke so postale uvele in zgubane in niso zogle več dela, ki je bil še za mladega, polnega življenjskih moči, težko opravilo. Zemlja je ostajala neobdelana in se spreminjala v pust, nerodovit svet. Stari so izumirali, mladih ni bilo. Odhajali so proč, v drug obetavnejši svet. Že od mladih nog so nenehno sanjali o lepši, svetlejši prihodnosti. Sanjarili so o velikih mestih, tovarnah, boljšem življenju. Odhajali so v svet, zapuščali rodno vasico in kmetije počasi razjeda čas. Kmalu bodo tu le še ostanki nekdam masivnih kamnitih vaških hiš, ki bodo na ogled obiskovalcu, ki bo slučajno zgrešil pot in se znašel sredi tega opustošenega sveta.

Bilo je, kot sem že omenila, takoj po nevihti in kazalo je, da se še dolgo ne bo zvedrilo. "Zdaj, zdaj se bo spet ulilo," sem si mislila, ko sem slonela na enem izmed oken visoke kamnite hiše in zrla v daljavo. Na cesti pod oknom pa se je nekaj zganilo, rahlo zaškripalo in pritegnilo mojo pozornost.

Dva konja s povešeno glavo in zdaj... črn mrtvaški voz. Prav zares črn; črn še bolj zaradi mraka, ki se je že spuščal nad pokrajino; črn, saj ni bil ovenčan z venci z raznobarnim cvetjem, kot je to v navadi. Cvetje, kar ga je bilo, se je videlo le kot bi ugledal medle lučke tam nekje v megleni daljavi. In krsta... Krsta - skromna in majhna, kot za malo starejšega otroka. Pa vendar to ni bila krsta s posmrtnimi ostanki kakega otroka. V njej je ležal starec; na svoji zadnji poti. Nisem poznala njegovega imena. Spraševala sem se, ali ga je sploh še kdo poznal. Ljudje se niti pogovarjali več niso o tem, kdo je kdaj umrl, saj so vedeli, da bodo kmalu na vrsti sami.

Voz se je počasi pomikal dalje. Za njim je korakalo le kakih ducat ljudi, zavedajoč se, da jih tudi tudi za njimi ne bo več, morda še toliko ne. Niso bili videti prizadeti, pa vendar so ostajali v sprevodu in se pomikali dalje. Prisotni bodo na pogrebu še enega starca, ki se je rešil vseh tegob in zaključil svojo življenjsko pot.

Sprevod je izginil za ovinkom in kmalu zatem se je znova ulilo.

"Ubogi starci," sem pomislila, "premočeni bodo do kosti. Lahko se prehladijo in čez nekaj dni bodo lahko zagrebli njih."

Žalostna slika se je ponavljala. Starci so zapuščali ta svet, mladih že dolgo ni bilo več. Morda pa se bo nekdam le spremenilo in bo napredek zajel tudi te kraje?! Zraslo bo sodobno naselje in mladi se bodo vračali. Spoznavali bodo rojstni kraj svojih očetov in mater, dedkov in babic, pradedkov in prababic,...

ŠPELA

x x x

Rad sem jo imel. Bila je ljubka s svojimi kratkimi pepelnatimi lasmi, privihanim noskom in drobnimi pegicami, posutimi po obrazu. Kadar se je zasmejala, so se ji na licih naredile drobne jamice. Ni bila taka kot druge. Sovražila je disco, dim, pijačo, ljubila je mleko ter Stravinskega. Zнала je sanjariti, v drobni lučki je videla sonce, v kaplji morje, v nasmehu srečo. Bila je odrasla, nekako vzvišena nad vsemi, toda hkrati tako otročja, naivna in vesela.

Nikoli ne bi pričakoval, da bo tisti flirt z Jano vzela tako resno. Nisem je hotel prizadevati ali celo ponižati.

Daj no, povesi svoj od ponosa privihani nosek, ne obračaj se stran, ko me vidiš. Vrni se, Zarja!

x x x

Bojim se smrti. Bojim se pogrebcev, duhovnika, ki mi bere zadnjo mašo, vencev s svežimi nageljni in irisi, solz, črne jame.

Bojim se v črno oblečenih ljudi, ki bodo prihajali jemati slovo, izrekati sožalje in mogoče celo rekli: "Ja, pa tako priden otrok je bila."

Bojim se maminega joka, očetove žalosti, sestrine zapuščenosti.

Bojim se smrti, toda še bolj se bojim življenja. Življenje je kruto, trdo, neizprosno.

"Punca, ti ne boš uspela," mi nekaj govori, "nisi za ta svet! Preveč si romantična in čustvena."

Svet je hudoben, ljubi hinavčenje, gonjo za zaslužkom, klečeplazenje, prevaro.

In vsakič, ko srečaš novega človeka in se začneš pogovarjati z njim, se sprašuješ:

- Kaj če ne govori resnice?
- Mogoče se mi hoče samo prikupiti?
- Prav gotovo ne misli resno to, kar govori!

Srečala sem žensko. Imela je 80 let. Dejala je: "Vedno sem bila poštena in pravična. Nikoli nisem goljufala. Otroke sem vzgajala v pravičnem duhu. Pa poglej, kaj me je doletelo. Sošedje so me izkoriščali, lastni otroci izželi do zadnjega dinarja. Reva sem, zapuščena od vseh."

Čez mesec dni je umrla. Nikomur ni bilo mar. Ljudje smo izgubili še tisti drobec človekoljublja, ki smo ga imeli nekoč.

Mladi so idealisti, ko bomo nehali sanjariti, bomo pustili in prazni in vseeno nam bo.

Bojim se odrasti.

Bojim se smrti.

Toda bolj kot smrti se bojim življenja.

x x x

V šoli počiva mrtva tišina.

Naenkrat se vrata odpro in hladna roka, s prsti kot kremplji, začne grabiti po meni.

Hočem kričati, vpiti, se braniti, toda samo nemočno ležim. Grlo je suho, jezik okoren in mrtev.

Moški s krivimi prsti, v črni pelerini, s črnim klobukom pa se reži.

Roka me zgrabi in bleda ter trda od strahu voljno pustim, da me vodi po labirintu hodnikov ki se končujejo v prostorni, temačni votlini.

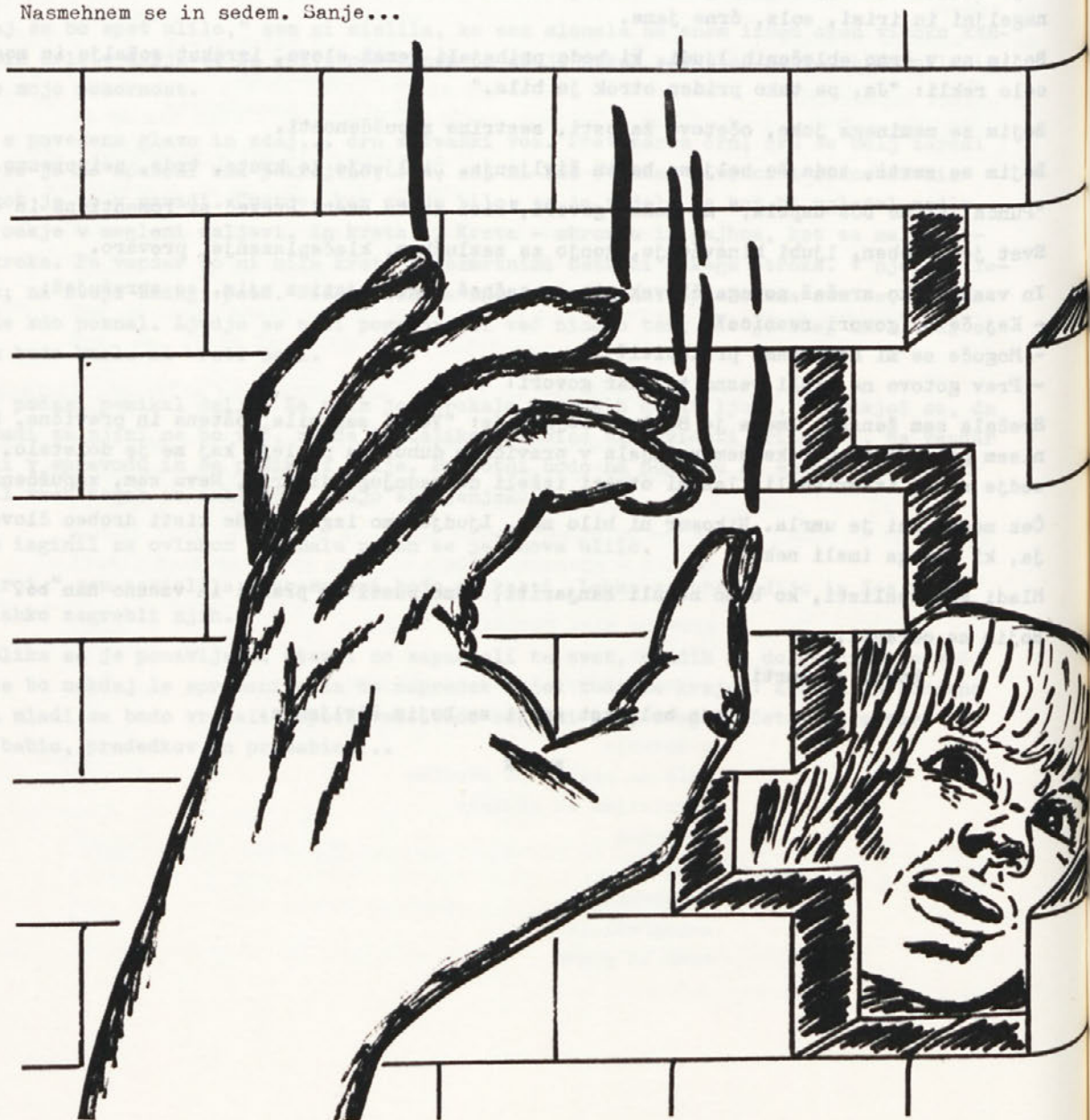
Bela žena z belimi lasmi, s poltjo kot sneg, s prodornimi očmi in z okrvavljenimi rokami boljši vame.

Vstane, me ogleduje in zloben smehljač prešine njen hladni obraz, ko pravi: "Mlado meso!"

Črni mož se začne krohotati, jaz pa počasi izgubljam zavest. V ušesih mi odmeva njegov gromski smeh. Kričim, kličem na pomoč, toda zaman...

Počasi odprem oči in na vzhodu se svetlika rdeča zarja.

Nasmehnem se in sedem. Sanje...



ROBERT BUČAR

Z E L E N O

Zelena je gornja ploskev klopi, zeleno je ogrodje klopi, zelena je tabla, zelena sta polje in log, zelen je ljubljanski zmajček, zelen je dres Olimpije, zelena je trava, zelen je list, zelena je površina plitkega tropskega morja, zelene so tvoje oči, zeleni so lasje "punkovca", zelen je njegov avtomobil, zelen je dolar, zelen sem od zavisti, zeleno je zelje, torej veliko je zelenih stvari. Črna je nafta, beli so naftni šejki, zeleni so dolarji, zelene dolarje plačujemo belim naftnim šejkom za črno nafto. Zelena sta polje in log, vendar ne ob velikih mestih. Zelena je reka, vendar ne za velikimi tovarnami. Zeleno-moder je naš svet, vendar ne po eksploziji atomskih bomb. Na svetu ni zelenih ljudi, na svetu so ljudje, katerih koža odbija naslednje spektre barv, rumeno, rdečo, črno, belo.

Ljudje se oblačimo v različna oblačila, ki so različnih barv. Črna, siva, modra, zelena oblačila nosijo poslovni ljudje. Rumena, rdeča, oranžna in bela oblačila nosijo mlada dekleta. Poslovnim ljudem so všeč mlada dekleta. Barve se med seboj privlačijo. Zelene uniforme nosijo fantje, ki se jim pravi vojaki. Ti fantje se vozijo v zelenih avtomobilih in nosijo puške, drugi fantje se vozijo v zelenih tankih in v zelenih avionih in tudi nosijo puške. Za njimi se vozijo malo starejši fantje, ki so tudi v zelenih uniformah, vendar se vozijo v zelenih džipih in nosijo zelene pištole. Ti starejši fantje preko radio zvez in telefonov usmerjajo mlajše fante, ki so pred njimi. Mlajši fantje pa pobijajo druge mlajše fante, vsi pa so v zelenih uniformah. Barve se med seboj ne privlačijo.

Zelena sta polje in log.
Moja najljubša barva je zelena.
Mnogo stvari je zelenih.

JANA FABIJAN

ZAKAJ - ZATO

Zakaj umira ljubezen?
Zakaj vedno nekdo pravi zbogom?
Zakaj vedno nekdo ostane sam?
Zakaj...
Zato, ker mora umreti!
Zato, ker je zbogom morda edina rešitev!
Zato, ker od treh ljudi vedno nekdo ostane sam!
Zato...
Vedno zakaj in zato!
A za vse tisto, kar je v sredini,
se nihče ne zmeni!
In ravno zato umira ljubezen!
In ravno zato vedno nekdo pravi zbogom!
In ravno zato vedno nekdo ostane sam!

1982 83

ANDREJA

modre besede so v objemu smrti
 ptice na nebu zagrinjajo nebo
 strah v mojih očeh...
 ne da mi miru

onemogel korak slišim
 iz zemlje prihaja nov vonj
 hrepenim...

lep pomladni dan...
 šel je...
 mimo mene...

in se me ni niti dotaknil...

SLIŠIM TE

stopam po polju
 smejim se
 slišim pogled izpod zavese
 skušam razumeti
 skrajno mejo moje notranjosti...

tudi midva sva hodila po cestah
 trkala sva na vrata
 ljudje nama niso odprli
 tako daleč je vse to
 tvoj spomin ohranjam

NOČ

Nekdo prihaja...
 Z velikimi, težkimi, požrešnimi koraki.
 Bojim se...
 Kdo je?...
 Obvarujte me,
 da me ne pohodijo ti vražji koraki!
 Prihaja...
 tiho, težko, požrešno, grozeče -
 prihaja noč.
 Noč, v kateri spanca ni,
 ker še pesem odmeva,
 pesem srca, ki je meni lagalo
 in drugi svojo ljubezen dalo.

Stezice

Glasilo novomeških gimnazijcev

Letnik XXX

Leto 1982/83

Številka 3

Urejuje uredniški odbor

Glavni urednik Suzana Potočar

Odgovorni urednik Milan Osolnik

Mentorica profesor Jevnikarjeva

Opremila Jože Kumer (naslovna stran in prvi del številke) in

Bojan Jaklič (drugi del številke)

Naklada 500 izvodov

Cena posameznega izvoda 30 dinarjev